

djeca, koja štiju volju svoga oca, tako ćemo se i mi osjećati sretnima. Ako ima sreće i zadovoljstva na svijetu, jamačno osjeća je onaj, koji se posve predao Bogu kao ocu svojemu, vršeći uvijek Njegovu volju. U tom stoji i naša čast: kolika je naša sličnost s Bogom, tolika je naša čast. Što je veća naša kultura, to sličniji možemo postati Bogu, samo ne smije nedostajati dobra volja, jer bi tako bio nesklad u nama; a što je neskladno, ne može biti slično Bogu, vječnoj neizmjernej harmoniji. Ali volja je u našoj vlasti, i zato možemo uvijek imati sklad u sebi, ako hoćemo. To je naša utjeha, što možemo imati sreće i časti, koliko hoćemo. Ova je svrha kulture: da nas dovodi Bogu i sve to većoj sličnosti s Njime, sve to većoj sreći i časti. Ako se ko udaljuje od Boga i svoje sreće, nije kriva kultura, nego vlastita volja.

To je lijepi, časn, utješni, sigurni odgovor na pitanje: kuda vodi kultura?

Franjo Šanc D. I.

Slobodno zidarstvo u SHS.

U lipnju g. 1925. priredile su pariske framasunske lože »Grand Orient de France« i »Grande Loge de France« svečano zborovanje. Jugoslavenske je framasune zastupao šef beogradskog dopisnog ureda u Parizu Dušan Tomić. On reče na tom zborovanju: »Malo je kome poznato, da su postojale već više od 100 godina prije svjetskog rata slobodno-zidarske lože u cijeloj Evropi, a naročito u Francuskoj i u slavenskim pokrajinama bivše Austro-Ugarske. Iza svršetka rata ustanovljena je g. 1919. u Beogradu »Velika jugoslavenska loža«, koja je najmoćnija u našoj kraljevini i uopće u srednjoj Evropi. Velik dio naših najpoznatijih političkih i drugih ličnosti začlanjen je u njoj.«

Ova je izjava vrlo važna. Eto i po Tomiću framasuni su kod nas organizirani, dapače su framasuni »velik dio« naših političara. Kako smo već vidjeli u br. 1. »Života« ove godine, cilj je framasuna protivu kršćanski i oni se ne sastaju, da se Kristu mole ili bezazleno raspravljaju o valuti ili eksportu. Ex ungue leonem! Po djelima i razvoju javnih naših prilika osjećamo i previše njihov utjecaj i kako su oni moćan i odlučujući faktor u SHS. Dobro će biti, ako malo poblizje ogledamo njihov razvitak kod nas.

1. Slobodno zidarstvo u Srbiji.

Krajem 18. vijeka postojale su lože u Beogradu, Vidinu i Vlačkoj. One su imale politički cilj više nego li što drugo. Ne zna se točno,

koje je godine zasnovana loža u Beogradu, ni tko je bio starješina, ni gdje su se »braća« sastajala. No u njoj su bili beogradski vezir Mustaj-paša, beogradski skizmatički mitropolit Metodije i vojvoda Janko Katić. Član je ove lože bio i Grk Riga iz Fere (1753.—1799.). On je tajno radio oko ustanka svih naroda na Balkanu. (O njemu je pisao Svet. Nikolajević, framasun, u »Otadžbini«, knj. XXII. 1889.). On je platio glavom to djelovanje na beogradskim bedemima g. 1799. U istom je Beogradu postojala turska loža »Ali-Koč« g. 1848. Docnije se ta loža premjestila iz grada i nalazila se do g. 1862. u varoši. Nepoznato je, ko je od Srba pripadao ovoj loži.

Loži su pripadali krajem 18. i početkom 19. vijeka ove poznatije osobe: Josip Šakabenda, mitropolit Stratimirović, književnik Dositije Obradović, pjesnik Sima Milutinović (i njegov sin Dragiša, profesor Velike škole). Framasun je bio i knez Mihajlo, koji je podržavao tijesne veze s talijanskim framasunima, posebno s Mazzinim i Garibaldiem.

Burne je godine 1875. otvorena u Beogradu prva »srpska« loža pod naslovom »Svetlost Balkana« (Luce dei Balcani) zauzimanjem tadašnjeg talijanskog konsula Gioachima. Loža je radila pod talijanskom zaštitom. Prvi joj je bio starješina liječnik Dr. Marko Polak, zatim profesor velike škole Mih. Valtrović. Loža je djelovala u gostioni »Jelen« (kasnije »Grand hotel«). Ova je loža brzo narasla za 46 člana. Članovi su njezini bili profesori Velike škole beogradske: St. R. Popović (ministar), Svet. Nikolajević, Emilijan Josipović, Dragiša Milutinović, Doka Milovanović, te vojvoda Miće Ljubibratić, bibliotekar Josip Majnež. Uvećanjem je broja osnovana loža »Srpska zadruga« g. 1881. Njoj su na čelu bili Emil Josipović, zatim St. R. Popović. Članovi su bili ministar Dr. Mih. Vujić, prof. Velizarić i dr.

Radji političkih nemira g. 1883. zaspashe obje spomenute lože, Ipak se doskora stožise nekoji slobodni zidari i osnovaše novu ložu »Sloga, rad i postojanstvo«. U ovu je ušao veći dio slobodnih zidara. starješina je bio Mih. Valtrović. I ova je loža radila pod talijanskom zaštitom. Inicijativom Svet. Nikolajevića i Đ. Milovanovića osnovana je i nova loža »Pobratim« i to g. 1890. Guverner Narodne banke Đorđe Vajfert i Svet. Nikolajević bijahu na čelu toj loži lijepi niz godina. Ova se loža odcijepila od lože u Rimu i dobila zaštitu Velike lože ugarske. »Pobratim je u kratko vrijeme stekao do 68 članova. Ti su bili i pok. ministar Andra Đorđević, direktori Narodne banke Pera Manojlović i Branko Bošković, guverner te banke Tih. Marković.

G. 1892. je osnovana loža i u Nišu pod imenom »Nemanja«. Kad je g. 1889. u Narodnoj skupštini, koja se odežala u Nišu, jedan od poslanika napao slobodno zidarstvo, ustade na obranu ministar prosvjete Andra Đorđević, priznajući se i sam slob. zidarom.

U prvom deceniju ovog vijeka porastao je tako broj »Pobratima« u Beogradu, da su pod vodstvom Jovana Aleksijevića postale još tri nove lože i to: »Šumadija« pod hamburškom zaštitom, »Ujedinjenje« pod francuskom zaštitom, i u Skoplju »Kosovo«.

Slobodni su zidari u Beogradu g. 1912. sagradili sebi vlastiti dom. Već prije toga i to g. 1908. odcijepio se »Pobratim« od ugarske zaštite i proglasio se »nezavisnom slobodno zidarskom radionicom«. To je išlo i dalje, pa je pomoću grčkih framasuna ostvaren u Beogradu »Vrhovni Savet Srbije« (Supreme Conseil pour la Serbie). Ovaj je u nazočnosti grčkog predstavnika otvoren i organizovan 9. V. 1912. Za velikog majstora (commandeourom) izabran je gore spomenuti Đorđe Vajfert. Pod vrhovnim savetom osnovani su ovi organi: veliki Tribunal, zatim Areopag »Dositaj«, šapitr »Srbija« i radionica »Mudrost«. Pod zaštitu ovog Saveta udoše odmah ove lože: »Pobratim«, te »Sloga, rad i postojanstvo« i »Kosovo«. O tom su velikom događaju izvješćene sve vlasti slobodnog zidarstva u svijetu, pa su ove stupile u službeni saobraćaj sa srpskim Savetom. Posebni je delegat ovog Saveta bio i na Internacionalnoj konferenciji svih vrhovnih savjeta u Wešingtonu.

Slobodno je zidarstvo u Beogradu osnovalo »Društvo i zavod za siromašnu i napuštenu decu« s posebnim domom, te »Društvo sv. Save«. Ono je osnovalo u domu »Društva sv. Save« večernju školu, pansijonat, pripravničku učiteljsku školu. »Pobratim« ima i Patriotsku kasu za svoje patriotske ciljeve. Utjecajem i pomoću slobodnih zidara osnovana je u Beogradu i Đačka trpeza za učenike i studente, te »Dom za iznemogle starce i starice«, pa »Društvo Kralj Dečanski«, te »Invalidski fond sv. Đorđa«.

Srpsko je slobodno zidarstvo za rata imalo svoje opunomoćene delegate u Londonu, Parizu, Rimu, Švicarskoj i Americi. Iza dovršenog rata sastadoše se srpski framasuni i oni iz Hrvatske, pa na skupštini svih slobodnih zidara u državi SHS osnovaše u Zagrebu jedno-dušno i svečano »Jugoslaviju« kao Veliku ložu Srba, Hrvata i Slovenaca. To je bilo 9. juna 1919. Središte je Velike lože u Beogradu, a Veliki je majstor Đorđe Vajfert. Tada su izabrani i članovi za »Savezno Veće«, koje će voditi poslove Velike lože i zastupati je vani. »Vrhovni savez« sa svojim radionicama višega stupnja ostao je u bratskim odnosima s Velikom ložom. Vanjske su lože brzo priznale ovaj osnutak, pa je ona tako sada u vezi s 80 i više velikih loža i Vel. Orijenata. Ona je sada i stalna članica Internacionalne masonske asocijacije u Ženevi.

Danas je pod zaštitom ili vodstvom ove Velike lože do 15 srpskih i hrvatskih loža s preko 600 članova. Te su lože:

U Beogradu 4: »Sloga, rad i postojanstvo«, »Pobratim«, »Šumadija« i »Istina«. Još su dvije lože, ali te ne pripadaju Savezu.

U Zagrebu 3: »Maksimilijan Vrhovac«, »Ivan grof Drašković« i »Pravednost«.

U Vršcu »Aurora«, u Somboru »Budućnost«, u Skoplju »Kosovo«, u Karlovcu »Ivanjski kriješ« i u Dubrovniku »Sloboda«. Sada se najživlje radi, da se podignu lože u Splitu, Bečkerek, Bačkoj Palanci, Bitolju i t. d. U Sarajevu već postoji.

2. Slobodno zidarstvo u Hrvatskoj.

11. lipnja 1925. umro je u Zagrebu Dr. Ivan pl. Bojničić. Župnik sv. Marka Dr. Sv. Rittig uskratio mu je crkveni pogreb, jer je bio član framasunske lože. Pokojnik je otac hrvatskih novijih framasuna. On je g. 1890. bio primljen u mađarsku ložu »Korvin Matyas az igazságos« i ondje je odmah dobio »meštarski stupanj«. Dvije godine kasnije okupi on oko sebe dovoljan broj framasunskih kandidata. To su bili: Ivan Balaško, Spiro Brusina, Robert Fischbach, Antun Đutković, Edmund Kolmar, Dr. Adolf Mihalić i Fran Folnegović. Ovi su kandidati pohodili i Dr. Antu Starčevića, pa su mu obećali, da će utjecajem framasunstva njegova stranka ojačati kod kuće i u stranom svijetu. Starčević je pristao, da Dr. Fran Folnegović uđe u framasunsku organizaciju. Tako je g. 1892. osnovana loža »Hrvatska vila« a imala je svoje sjelo u zagrebačkom hotelu »Royalu«. Kod njezina su otvorenja sudjelovali i delegati iz beogradske lože »Pobratim«. Prvim su članovima bili osim spomenutih i Antun Šlezinger (urednik »Agramer Zeitung«), glumac Mitra Dimitrijević, učitelj Davorin Trstenjak, kazališni redatelj Andrija Mandrović i t. d. Bojničić je bio odveo 7 svojih zagrebačkih drugova u Budimpeštu, gdje su svi primljeni u slobodne zidare, nešto prije otvorenja »Hrvatske vile«, da tako uzmogne brzo i samostalno osnovati ložu. Mađžari su rado na to pristali, jer će nova loža biti ovisna o mađžarskoj loži i ova će onda lako preko nje utjecati na političke prilike u Hrvatskoj.

S osnutkom ove lože počinje u Hrvatskoj liberalizam, da osvaja prosvjetne, ekonomske i političke organizacije. Loža je znala imati po kojeg svog člana u svakoj ustanovi. Katolici nijesu ni slutili, što se tada događa u hrvatskim krajevima. Kako drugdje, tako su i ovdje framasuni neprestano trubili pred profanim svijetom, da oni idu samo za humanim svrhama i prosvjetom uopće. Dapače su tvrdili, da ih je nepravedno Crkva osudila, jer su oni sljedbenici framasunstva iz 18. vijeka; iznosili su i to, da su g. 1778. zagrebačkoj loži »Prudentia« pripadali čak i biskup Josip pl. Galyuff, pa siemenski profesor ondašnji Maksimilijan Vrhovac, kanonici Stjepan pl. Kolosvary, Antun pl. Čolić, Nikola Dolovac, te profesor fizike na zagrebačkoj akademiji

Antun Kukec; isto tako i osječkoj loži »Vigilantia« pravoslavni svećenici Stratimirović i Šakaben.

»Hrvatska vila« nije htjela iz političkog oportuniteta, da u njoj bude član ondašnji ban Khuen Hedervary, pa ovaj nije htio ni da joj dade pravo javnosti. Ipak ban nije smio da zabrani tu ložu, jer su »braća preko Drave« ipak toliko od njega postigli, te je policija tolerirala ovu ložu. Bojničić i Folnegović su neumorno radili oko proširenja lože među hrvatskim intelektualcima. Prvi je mnogo pisao, da pače uređivao framasunsko glasilo »Glasnik«, koji se besplatno štampao u tiskari framasuna Boranića. I povjesni rad pok. Bojničića ima framasunsku tendenciju.

Zagrebačko framasunstvo ipak nije mirovalo i htjelo je pošto poto da dobije vladino odobrenje i time slobodu kretanja. Što će učiniti? Kod vlade isposlova (dakako preko svoje subraće), te ova konačno dade svoj placet. No uz koje uvjete? U Sisku je postojala stara loža pod imenom »Zur Nächstenliebe«, a imala je potvrđena pravila, jer je to bila stara oficirska loža. (Ona je prešla iz Gline u Sisak.) Tu su ložu framasuni g. 1904. prenijeli u Zagreb, promijenili u pravilima nekoje sitnice, priznali hrvatski jezik ložnim jezikom i dali joj novi naziv »Ljubav k bližnjemu«. Svake godine daju vladi popis svojih članova. S novom se ložom stopi i »Hrvatska vila«. Prvim je starješinom izabran Slavoljub Bulvan, juvelier. Prva je briga bila nove lože, da podigne vlastiti dom. I to je ostvarila. U veljači g. 1912. taj je dom svečano otvorio svoj rad. Za tu su prigodu došla 22 člana beogradskog »Pobratima«. Nova je loža brojila preko 90 članova.

Sadašnji je član starješina spomenute zagrebačke lože organizovao u Osijeku framasunski »Vjenčić« (Kränzchen). Ovaj se »Vjenčić« naskoro pretvori u ložu pod imenom »Budnost« (kao uspomena na ložu »Vigilantia« g. 1773.),

Kad je zagrebačka loža »Ljubav k bližnjemu« postala brojna, onda po framasunskom običaju osnova novu ložu, pod naslovom »Maksimilijan Vrhovac«. Starješinom nove lože izabraše Davorina Trstenjaka.

Paralelno s ovim uspjesima framasunstva u Zagrebu širi se ono i u Banatu i Bačkoj. Tako je u Vršcu osnovana loža »Aurora« god. 1905., u Somboru »Budućnost« g. 1909., u Subotici »Stvaranje« g. 1910.

U državi SHS ima sada 600 organizovanih framasuna, kako nazivamo označeno u C. van Dalenovu »Kalender für Freimauer. Statistisches Jahrbuch für 1926« (Leipzig 1925). Ti su kod nas kao Trojanski konj.

